

„gazdátlan világ” peremén a soron kívüli emberek közé sodorta...?

És a lepergő évtizedek után, anynyi mű és még több gyötrődés után az író Sinkó Ervin adja meg a fiatal forradalmár előtt felmerült kérdésekre, útvesztésekre és a naiv utópiába vetett később kialakuló hitére a választ.

A szocialista forradalom nem tűr kompromisszumot, mert az viszárvetné oda, ahonnan indult. A burzsoáziát, a hatalom egykori birtokosát krisztusi intelemmel, a megértés, a szeretet szavával nem lehet meggyőzni arról, hogy a történelem színpadán a munkásosztály lép a helyébe, és az állam elhalása előtt ő gyakorolja a hatalmat. A világforradalom megjósolt győzelme látomás volt, s amikor ennek a „szivárványnak a halála” bekövetkezett, nem egy utópista forradalmár a „gazdátlan világ” peremére vetődött. Az öszirózsás forradalom nem egy vereséget szenvedett vezéregyénisége hasonló terhekkal került emigrációba... Köztük Sinkó Ervin, aki törékeny feleségével vágott neki a nagyvilágnak, s a füsttel elillanó röpke barátságok után így került „... idegenül Nyugatra, idegenül Keletre...”

Sinkó Ervin ismerte mind, akik vele együtt vergődtek végig ezt a keserves életutat, és felismerte azt, hogy „... Hit nélkül — az ideológikus tudást sikerrel helyettesíthető, irracionális előfeltétel nélkül — képtelenek erre (amikor a harc végső céljáért minden áldozatot, a maguk és mások életének feláldozását is vállalni kellene), képtelenek irracionális magatartást tanúsítani a ma-

guk és mások életével szemben. Ők hamleti módon csak *tudnak*, de nem hisznek már többé a régi, feltétlen hittel, s ezért szükségszerűen sodródniak ki a tett-emberek sorából”.

A forradalmár mint harcos nem bizonyult tettere kész embernek. Később, amikor az események megértették benne azt, hogy a cselekvést a szózat — bármily mélyen humanus is legyen az — nem helyettesítheti, Sinkó Ervin mint az író lépett a tettek mezéjére, s igyekezett megtenni mindent azért, ami végső fokon feloldja őt minden magával hordott és magával hozott régi, kínos, tragikus, sokszor az összeomlás szélére sodró „örökség” alól...

És magára talált...

Bosnyák István műve nagyon alapos munka. Minden fejezetéből világosan kiérezhető, hogy a legnagyobb gondot arra fordította, hogy Sinkó Ervin fejlődésének legnehezebb és legvitatottabb korszakát hiteles dokumentumok segítségével megfelelő megvilágításba helyezze. Sok érdekfeszítő fejezetet közöl, Lukács György fiatalkorából is, Szabó Ervin cselekedeteiből is, de az írónak nem az volt a szándéka ezzel, hogy olyan művet alkosson, amely a meglepetés erejével hat, hanem olyan könyvet helyezzen az olvasó, a kritikus, az irodalomtörténész asztalára, amely fényt derít Sinkó Ervin 1916—1939 közötti alkotószakára és majd hozzásegít ahhoz is, hogy végre sor kerüljön kiadatlan műveinek sajtó alá rendezésére. Ez a törekvés a sinkói életműsorozat kiadásának reményét is felvillantja az olvasó előtt.

LÉVAY ENDRE

GYARAPODÓ BIBLIOGRÁFIÁNK JELES KÖTETE

DÉR ZOLTAN: *Csáth Géza-bibliográfia.*

A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Forum, Újvidék, 1977.

A múlt év utolsó napjaiban jelent meg a Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete,

valamint a Forum Könyvkiadó közös gondozásában ismert Csáth-kutatónk, Dér Zoltán áldozatos és ki-

tartó előkészítő munkájának eredménye, a *Csáth Géza-bibliográfia*.

Vártuk a bibliográfia közzétételét már a Csáth-válogatás megjelenésével egyidejűleg, hiszen tudomásunk volt a kézirat elkészülről, s nyilván ezt a várakozást igazolja a szerzőnek a kötet bevezetőjében olvasható megerősítése, miszerint ez a munka „szerves részét képezi az *Ismeretlen házbán* című, Csáth Géza válogatott műveit tartalmazó két-kötetes gyűjteménynek, amely 1977 tavaszán jelent meg az újvidéki Forum Könyvkiadó Vállalat gondozásában” az író születésének kilencvenedik évfordulója alkalmából.

Dér Zoltán — egyébként igen szerteágazó — irodalomkutató tevékenységének egyik legjelentősebb területe „a század első évtizedében kibontakozó irodalmi modernség egyik legtehetségesebb képviselője” életének és pályájának kutatása. Érdeklődésének mélyen gyökerező két ága, hogy Csáthnak is Szabadkán ringott a bölcsője, életének és pályájának jelentős eseményei is ehhez a városhoz kötődnek, tragikus életsora után végső nyugalmat is itt talált, másrészt hogy irodalom — a jugoszláviai magyar irodalom — „közeli őseit” tisztelheti benne.

Szerzőnk e témakörbeli kutatásainak egyfajta szintézisét is jelenti ez a munka, amelynek bevezetőjében joggal hangsúlyozza a teljesség igényét: a széles, nagy területeket felölelő kutatótevékenysége egyrészt, másrészt a hosszú éveken át szorgos munkával felhalmozott anyag filológiai igényességgel történő megmunkálása, kötetbe szerkesztése maradéktalanul igazolják törekvését, állítását.

A bibliográfia szerkezeti felépítése világos, könnyen áttekinthető, épp ezért funkcionális, könnyen kezelhető. Helyesen az életműközpontúság elvét tükrözi a könyv, és három nagyobb részre, egységre tagolódik. Az elsőben a Csáth-életmű leírása található 11 fejezetben fontossági sorrendben: kötetei, bemutatott színművei, lapokban közölt írásai, művei a rádióban, művei a televízióban, művei idegen nyelveken, pályaművei, zeneművei, előadóművészete, levelei, Csáth Gézához írt levelek.

A második részben a Csáthról szóló irodalmat ismerteti: összefoglaló munkák; életrajzi források és könyvészeti adatok; általános értékelések, tanulmányok és portrék; emlékezések, cikkek; emlékestek, előadások; emlékének szentelt művek.

A könyv harmadik részében a helyesen kialakított mutatók kapnak helyet. Tulajdonképpen három mutató sommáza a bibliográfiai anyagot és könnyíti meg a visszakeresését: Csáth Géza műveinek mutatója, a Csáth Gézáról szóló és munkásságával kapcsolatos írások, művek, előadások mutatója és a névmutató. Előttük a rövidítésjegyzék található, amely nem kevesebb, mint 127 olyan rövidítést sorol fel, amely a bibliográfiában fordul elő. Alkalmazásuk nélkülözhetetlen: általuk áttekinthetőbb a szöveg, könnyebben kezelhető a bibliográfia, ugyanakkor talán némi megtakarítást is jelent. [Ilyen nagyszámú rövidítés mellett nem csoda, ha egy, az „O” (=Orvosi) véletlenül ki is maradt a felsorolásból.]

Az egyes fejezeteken belül a bibliográfiai egységek felsorolásakor a diakrónikus mozzanat, szerkesztési elv kerül előtérbe, amely megkönnyíti a téma történeti-kronológiai áttekintését is.

Feltétlenül méltányolni kell a pontos, a legfontosabb adatokra kiterjedő címfelvételt. (Cím, megjelenési hely és idő, az évfolyam és a lap száma, majd az oldalszám.) Itt utal az összefüggésekre is: a korábbi vagy későbbi megjelenésre, illetve a variánsokra.

A tájékoztatáson kívül bizonyos értelemben a teljesség igényét is szolgálja a kötet bevezető írásában azoknak a Csáth-műveknek a felsorolása is, amelyeknek a létezéséről a kutató ugyan tud, de a forrás, a lelőhely vagy hozzáférhetetlenség, vagy maga Csáth utal tévesen a megjelenés helyére. Így pl. Csáthnak a feljegyzéseiben az áll, hogy a *Bíró Lajos* és *A zene szerepe a ma kultúrájában* c. írások a Bácskai Hírlapban jelentek meg, azonban a lap valamennyi évfolyama valamennyi számának tüzetes átnézése sem vezetett eredményre. Egyéb írásokkal is fordult elő hasonló eset. Dér Zoltán filológiai igényességét bizonyít-

ja a felderítetlen írások hét pontba foglalt felsorolása is: teljes következetesség, kitartó (és anyagilag is) áldozatos bűvárkodás is gyakran csupán azt eredményezi: „tudjuk, hol nincs...”

Ez a mozzanat is azt bizonyítja, hogy a lehetőség kizárása is gyakran fontos tény, tudományos értékű megállapítás. Habár — egyéb források mellett — csaknem száz napilapot, folyóiratot és évkönyvet nézett át a szerző Csáth-írásk után kutatva a teljességre való törekvés szándékával, ez mégsem zárja ki annak a lehetőségét, hogy vannak még lappangó Csáth-írásk: „hiszen például a rövid életű Május című folyóirat négy megjelent száma közül csupán az első van meg a Petőfi Irodalmi Múzeumban, a többi más magyarországi könyvtárban sem nézhettük át, mint ahogyan a Szabad Hon című rákospalota-újpesti társadalmi és közgazdasági közlönyt sem, amely pedig 1910 márciusában eredeti tárcát közölt szerzőnkől.”

Teljesen indokolt és jogos Dér Zoltánnak az az eljárása, hogy a családi és írói névvel vagy csak utónévvel, az ismert betűjegyekkel és álnevekkel jelölt íráskon kívül a bibliográfiába felvette azokat is, amelyeket a Csáth Géza hagyatékában fönmaradt füzetben aláíratlanul, vagy B. J. és E. F. szignóval jelölten Csáth az aláírt, vagy ismeretebb szignóival jelölt írásk között őrzött, sőt stílusos javításokat is végzett rajtuk, még ha ezeket a munkákat az eddigi Csáth-kötetek szerkesztői mellőzték is.

A Csáthról szóló írásk összegyűjtése tekintetében is igényesen a teljességre törekszik, ami azonban nem zárja ki azt, hogy elhagyja azokat az egész szempontjából teljesen jelentéktelen, mellőzhető pár

soros ismertetések vagy hivatkozásokat, amelyek a bibliográfia egész vizsgálata során csupán zavaróak, sőt megtévesztőek lehetnek, „dagályosságot” eredményeznek, bibliográfiai ballasztot jelentenek.

Együtt sajnálkozunk a bibliográfia szerzőjével amiatt, hogy — bár nyomokat ismert — a tengeren túli lapok anyagát nem vehette fel könyvébe. A nyugat-európaiak közül is csupán az Új Látóhatár volt elérhető.

Igaz ugyan, hogy az itt hiányzóknak minősített anyag feltárása csak gazdagította volna a Csáthról való ismereteinket, mégis a megjelent munka értékéből ez mit sem von le.

1976. december 31-én zárult a bibliográfia anyagának a gyűjtése, azonban a kézirat nyomdába adásáig újabb címszók bukkantak elő. Ezeket az előző tétel — bibliográfiai egység — megismételt törzsszáma-hoz illesztett „a” jelzettel jelölte a szerző a megfelelő helyen. A könyv használatában ez semmilyen fennakadást nem okoz, már csak azért sem, mert mindössze tíz tételről van szó: 66a., 104a., 187a., 866a., 1122a., 1164a., 1361a., 1399a., 1486a. és 1487a.

Mindenképp hasznos és irodalmunk további megismerését segítő és megismerésére serkentő könyvet jelent számunkra Dér Zoltán Csáth-bibliográfiája, amelyet a műfaj legfőbb erényei gazdagítanak, tesznek hasznossá, funkcionálissá: a könnyen áttekinthető szerkezet, a filológiai pontosság és következetesség.

Kár, hogy a kiadó nem jelölte megfelelő sorszámozással a *Hagyományaink* című sorozathoz való tartozását, még akkor is, ha a kötet bevezetőjében a szerző utal arra, hogy bibliográfiája a korábban megjelent Csáth-kötetek szerves tartozéka.

PATÓ IMRE